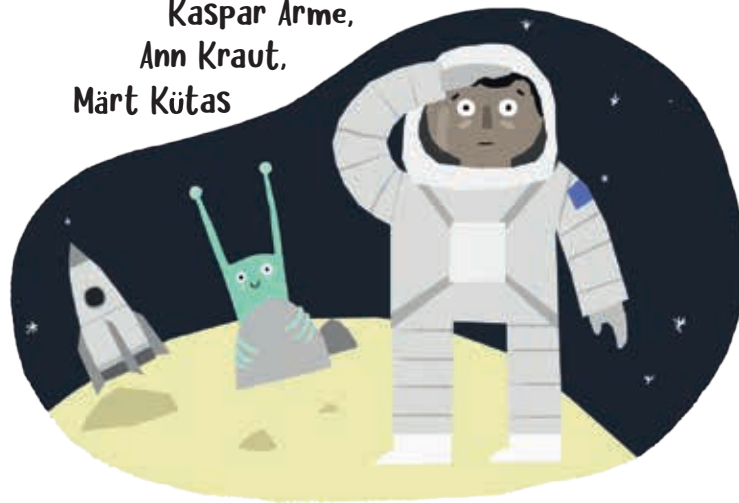

VÄIKE LASTE- entsüklopeedia

Inglise keelest tõlkinud
Kaspar Arme,
Ann Kraut,
Märt Kütas

SISUKORD

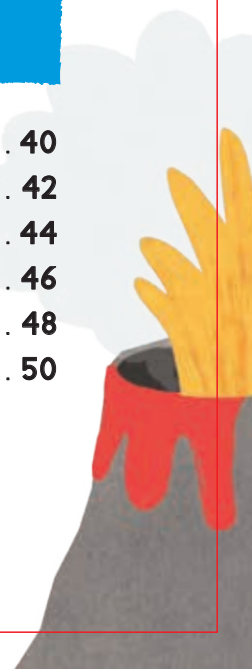
KIRJELDAMATU KOSMOS 8–27

Meie eluandev täht	8	Tillukesed planeedid	18
Planeetide perekond	10	Hiidplaneedid	20
Maa kosmoses	12	Kaugel, kaugel eemal	22
Kuu	14	Kosmosesse minek	24
Maa naabrid	16	Kodu kosmoses	26

TOIMEKAS MAA 28–51

Maa sisemuses	28	Maailma metsad	40
Mägede teke	30	Vesi, kõikjal vesi	42
Jõesed ja järved	32	Atmosfäär	44
Jääjõesed	34	Mis on ilm?	46
Koopad ja kambrid	36	Neli aastaaega	48
Kuivad kõrbed	38	Veeringe	50

TORE TEADUS 52–67

Meie teadusmaailm	52	Magnetite jõud	60
Kuum teadus	54	Mis on elekter?	62
Valgus töös	56	Millest see tehtud on?	64
On alles müra!	58	Mikroteadus	66

VÄGEVAD DINOSAURUSED 68–81

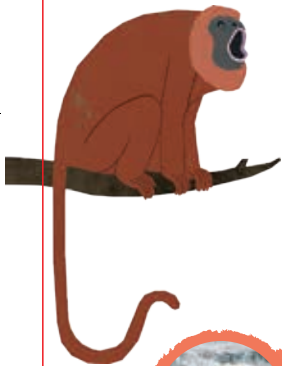
Kes on dinosaurused?	68	Munad ja pesad	76
Dinosauruste ajastu	70	Hoolitsevad vanemad	78
Leebed hiiglased	72	Kuhu nad kadusid?	80
Hiiglaslikud kütid	74		

IMELISED IMETAJAD 82–101

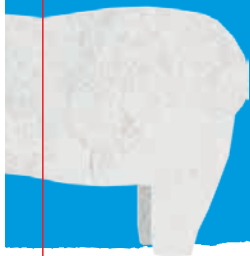
Kes on imetajad?	82	Jõgede elanikud	92
Imetajate perekonnad	84	Lumised imetajad	94
Suur ja väike	86	Uimed ja loivad	96
Taimtoidulised	88	Vihmametsas	98
Näljased kütid	90	Elu kõrbes	100

LUMMAVAD LINNUD 102–117

Kes on lind?	102	Öölinnud	112
Elu algus	104	Söögiaeg	114
Linnupesad	106	Uljad kütid	116
Kiired lendajad	108		
Ujujad ja sukeldujad	110		

PÕNEVAD PUTUKAD 118–131

Kes on putukas?	118	Peitusemäng	126
Putukamaailm	120	Söögiaeg	128
Õhkutõus	122	Kes on ämblik?	130
Ründa ja kaitse	124		

VANAAEG. VANA-EGIPTUS JA VANA-ROOMA 132–155

Elu Niiluse kallastel	132	Rooma impeerium	144
Võimsad vaaraod	134	Pereelu	146
Jumalad ja jumalannad	136	Tervistavad termid	148
Giza püramiidid	138	Rooma mood	150
Templid ja hauakambrid	140	Kolossaalne Colosseum	152
Surnute säilitamine	142	Sõjaväeteenistuses	154

Register	156
Tänuavaldused	160

KIRJELDAMATU KOSMOS

Meie eluandev täht

Päike on meile lähim täht. Läheduse tõttu näeme teda teistest tähtedest erinevana.

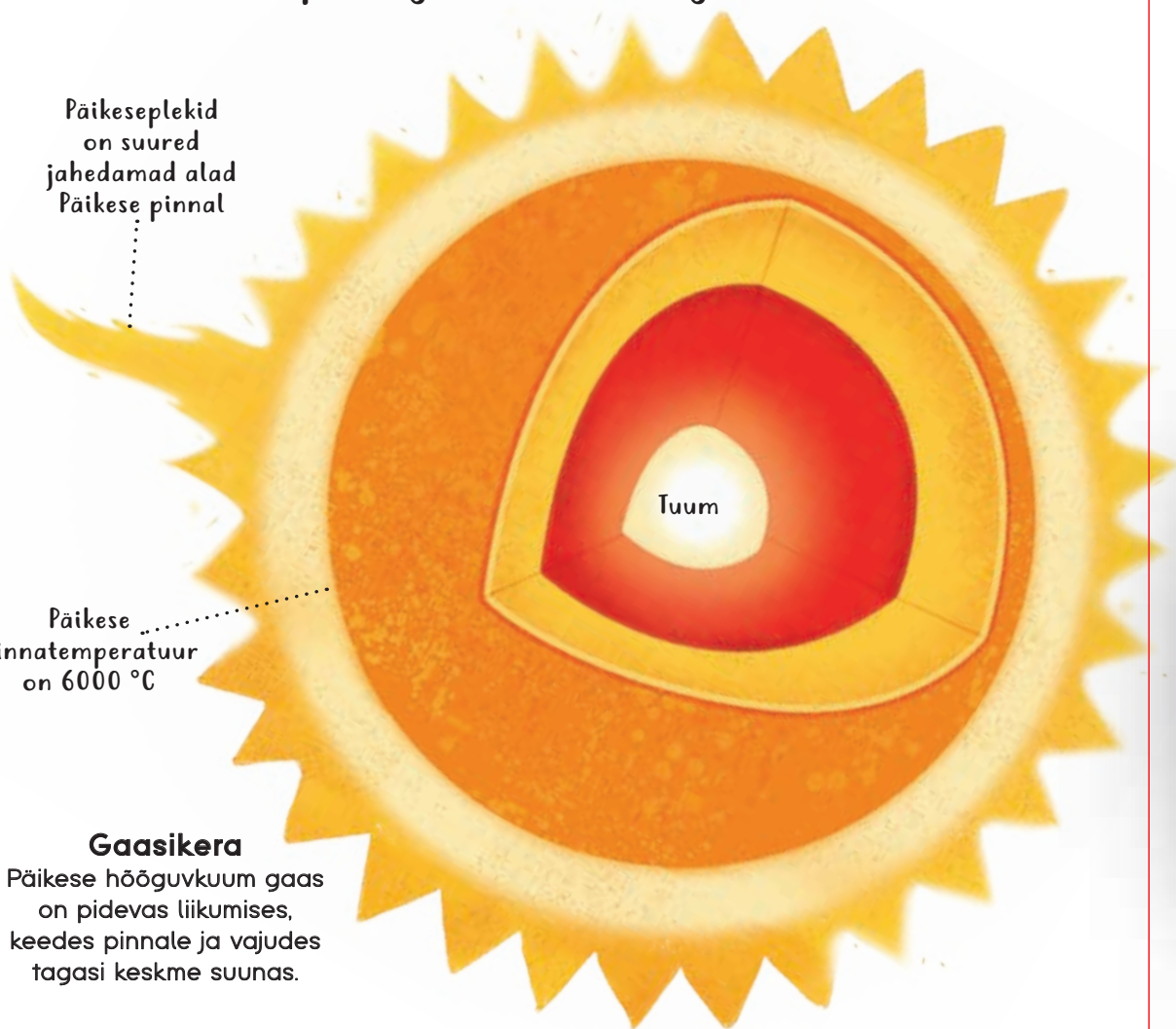
Erinevalt Maast pole Päike tahke, vaid hoopis hüglaslik ülikuum gaasikera.

Päikeseplekid on suured jahedamad alad Päikese pinnal

Päikese pinnatemperatuur on 6000 °C

Gaasikera

Päikese hõõgukuum gaas on pidevas liikumises, keedes pinnale ja vajudes tagasi keskmee suunas.

TOIMEKAS MAA

Maa sisemus

Maakera koosneb mitmest erinevast kihist. Meie elame maakoorel – õhukesel kivisel koorikul, mida katab vesi ja maismaa.

Kihiline kera

Katva maakoore all asuvad tahke vahevöö ja tuum. Kuigi metallist koosneva tuuma väliskihit on vedel, siis sisu on taas tahke.

Mandiline maakoore on 20 kuni 70 kilomeetri paksune

Ülemine vahevöö

Alumine vahevöö

Sisetuum

Välis-tuum

Atmosfäär

Meie planeeti katab tekina
atmosfääriks nimetatud õhukiht,
kõrgudes meie kohal sadade kilomeetrite ulatuses.
Ilma atmosfäärita poleks meil ilma.

Taevast vaadatuna

Õö saabudes, kui osa planeedist on
Päikesest eemale pööratud, toimib atmo-
sfäär soojahoidjana. Päeva saabudes
kaitseb see meid liigse Päikese eest.

Hindamatu hapnik

Kõrgemale tõustes jääb hapnikku
õhus järjest vähemaks.
Me vajame hapnikku hingamiseks,
seega kannavad mägironijad
tihti erivarustust.

TORE TEADUS

Meie teadusmaailm

Teadus on kõikjal meie ümber. Röstrid, jalgrattad, mobiiltelefonid, autod, arvutid, lambipirnid – kõik need vidinad ja masinad, mida iga päev kasutame, on teaduslike avastuste tulemused.

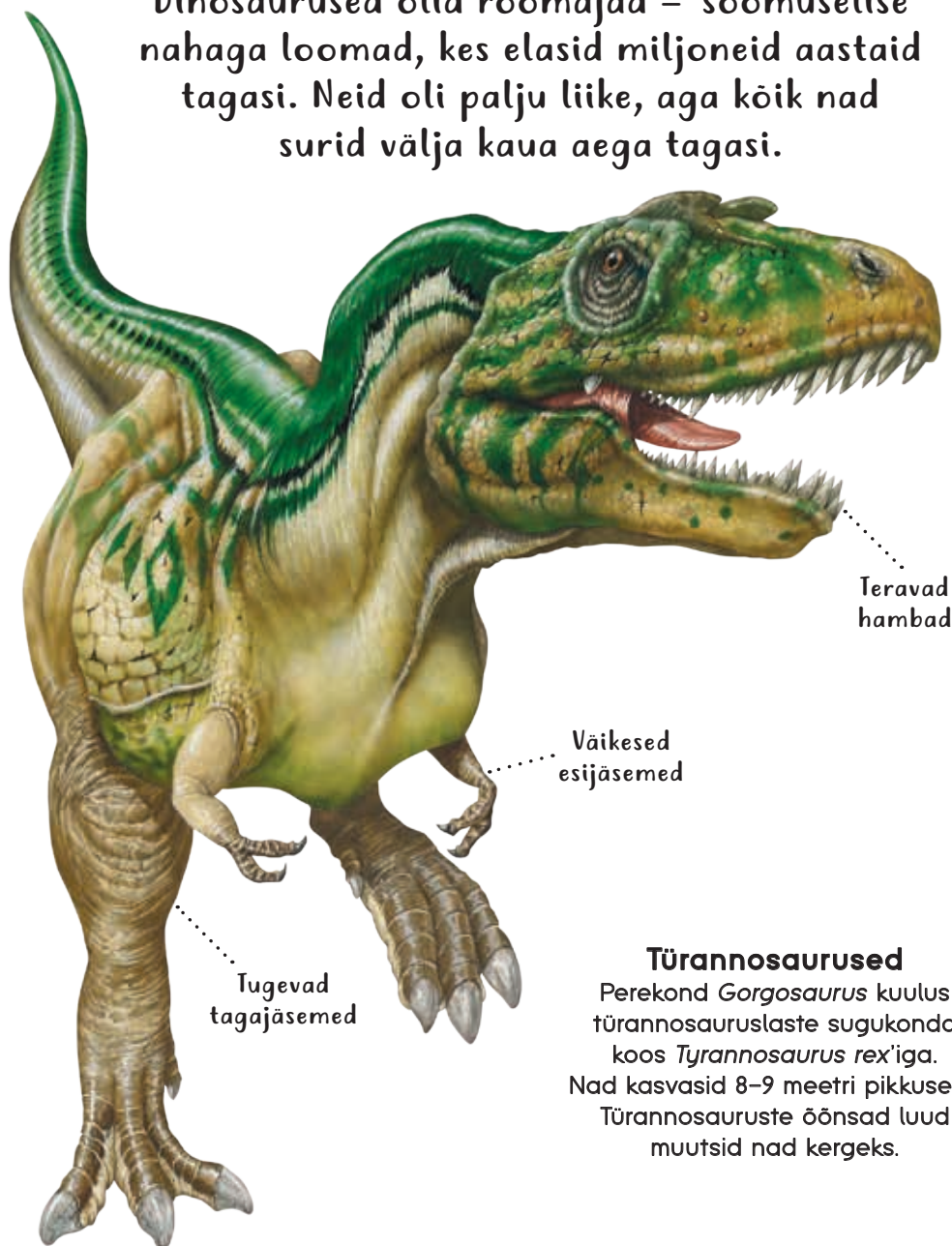
Tunnetades jõude

Tõuked ja tõmbed panevad asju seisma ning käima. Teaduses kasutatakse tõmmete ja tõugete jaoks sõna „jõud”. Jõud mõjuvad kõikjal meie ümber. Maa külgetõmbejõud ehk raskusjõud tõmbab asju allapoole. See paneb Ameerika mägede vaguni allamäge kihutama.

VÄGEVAD DINOSAURUSED

Kes on dinosaurused?

Dinosaurused olid roomajad – soomuselise nahaga loomad, kes elasid miljoneid aastaid tagasi. Neid oli palju liike, aga kõik nad surid välja kaua aega tagasi.

Türannosaurusused

Perekond *Gorgosaurus* kuulus türannosauruslaste sugukonda koos *Tyrannosaurus rex*'iga. Nad kasvasid 8–9 meetri pikkuseks. Türannosauruste õõnsad luud muutsid nad kergeks.

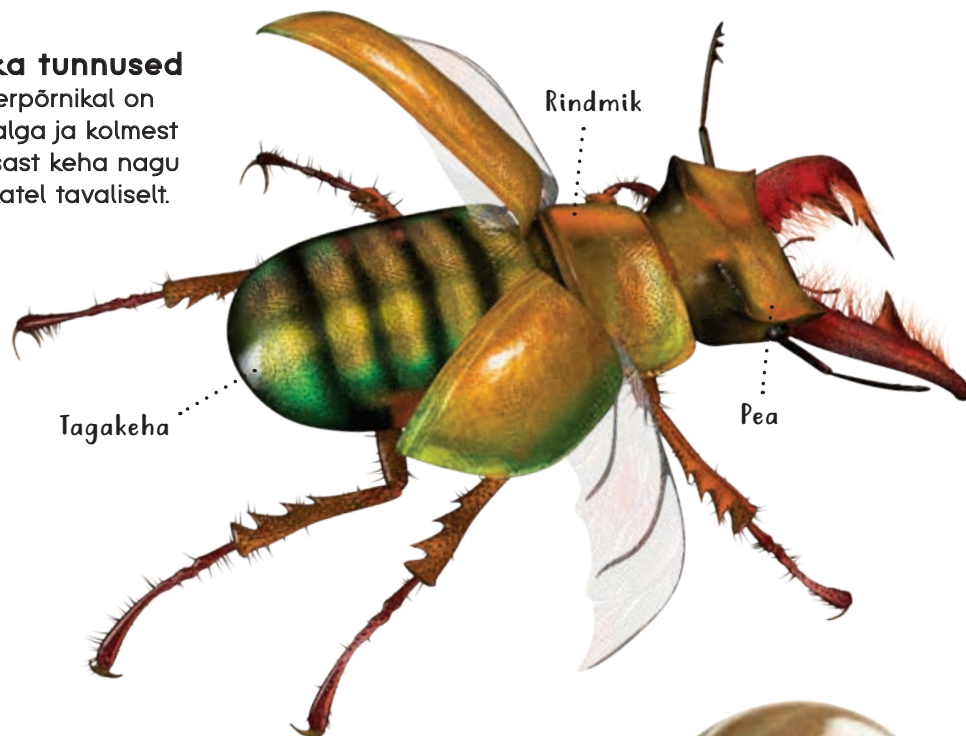
PÕNEVAD PUTUKAD

Kes on putukas?

Kui ühel mutikal on kuus jalga, siis on ta putukas.
Kui tal on rohkem jalgu või pole neid üldse, siis on see mõni muu loom. Mõne putuka noorjärgudel ei ole jalgu, need arenevad alles täiskasvanuil.

Putuka tunnused

Pöderpõrnikal on kuus jalga ja kolmest põhiosast keha nagu putukatel tavaliselt.

Pisikesed puugid

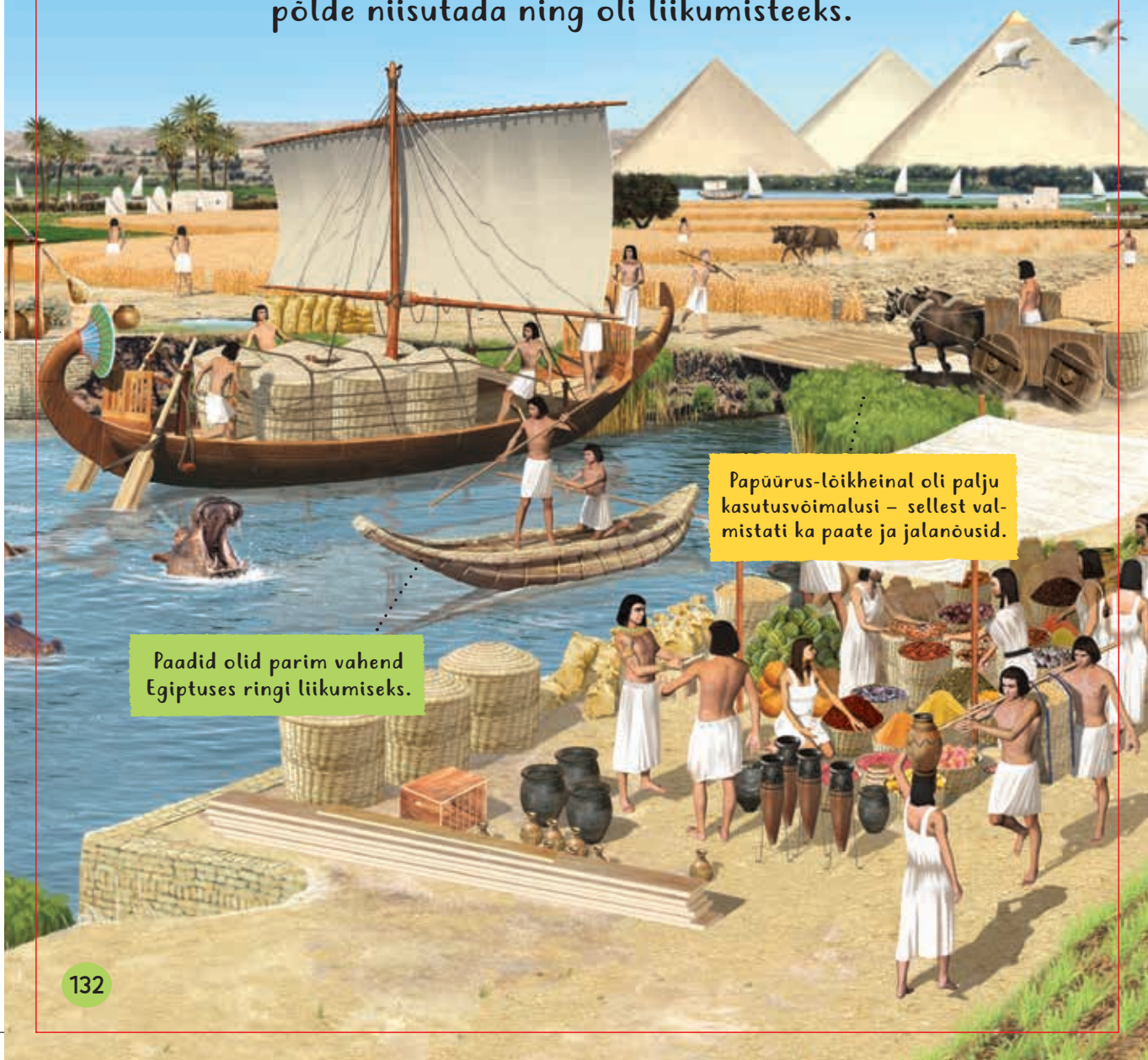
Puukidel on kaheksa jalga, nii et nad on ämblikulaadsed, mitte putukad. Nad toituvad nii looma- kui ka inimverest.

Kui puugid verd imevad, siis nende pehmed kehad venivad ja paisuvad.

Elu Niiluse kallastel

Ilma Niiluse jõeta poleks Egiptuse tsivilisatsiooni kunagi tekkinud. Niilus pakkus joogivett, võimaldas põlde niisutada ning oli liikumisteks.

Paadid olid parim vahend Egiptuses ringi liikumiseks.

Papüurus-löikheinal oli palju kasutusvõimalusi – sellest valmistati ka paate ja jalanõusid.

Rooma impeerium

200 aastat e.m.a oli Rooma linn suure impeeriumi keskuseks. Impeerium oli väga suur ja rikas ning selle piires elas üle 50 miljoni inimese. Rooma impeerium koosnes paljudest eri riikidest ning seda valitses üks inimene – keiser.

Apollo tempel

Tiberi jõgi

Circus Maximus

Keisri-palee